

Vem får dansa?

En studie av en konstnärlig
process i en inkluderad
dansensemble

X

Position 1

Forskningsprojekt

Annika Notér Hooshidar

STOCKHOLM UNIVERSITY OF THE ARTS | STOCKHOLMS
UNIVERSITY OF THE ARTS | KONSTNÄRLIGA
HÖGSKOLA

Vem får dansa?

En studie av en konstnärlig
process i en inkluderad
dansensemble

Vem får dansa?

Publikationsserien X Position
ISSN 2002-603X
© Annika Notér Hooshidar och
Stockholms konstnärliga högskola, 2017
www.uniarts.se

Formgivning och mall: Our Polite Society
Layout: Our Polite Society
Foto: Tove Hellkvist
ISBN 978-91-88407-02-3

Innehållsförteckning

Förord	7
Inledning	9
– Några ord om begreppsanvändning	10
– Bakgrund och tidigare forskning	11
Teoretiska utgångspunkter	17
– En fallstudie	17
– Ett socialsemiotiskt multimodalt perspektiv på kommunikation	17
Metod och material	19
– Observation och fältanteckningar	19
– Semistrukturerade intervjuer	19
– Videoinspelning av arbetsprocessen	20
– Insamling av empiri	21
– Analysprocess	22
– Etiska överväganden och min roll som forskare	23
Resultatredovisning	25
– Analys av observationerna	25
– Teman observationer	28
– Analys av videoinspelningarna	30
– Analys av intervjuerna	31
– Teman intervjuer	35
Diskussion	37
– Gruppens arbete präglas av uppmärksamhet och sårbarhet	37
– Den konstnärliga processen	40
– Konstnärlig kvalitet?	41
Källförteckning	43

Destiny

Denna studie är en del i projektet DANSResearch och resultatet av ett samarbete mellan DOCH Dans och Cirkushögskolan/Stockholms konstnärliga högskola, ShareMusic & Performing Arts samt Kultur och utveckling/dans Region Jönköpings län. Projektet har genomförts under våren och hösten 2016. Tre residensperioder genomfördes inom projektet, förlagda i Jönköping och Stockholm. I samband med dessa perioder arrangerades samtal, publika möten och öppna repetitioner.

I projektet har ett nytt dansverk skapats, med titeln *MOSS – a performance practice* och arbetsprocessen som lett fram till dansverket har varit föremål för den här studien. DANSResearch är en närstudie av ett konstnärligt arbete som utmanar de traditionella normerna och studien fokuserar på frågor om kommunikation och interaktion i en inkluderad dansensemble. Verket *MOSS – a performance practice* knyter också an till ShareMusics projekt WORK.

För mig som forskare i projektet har det varit av stort värde att få ta del av gruppens arbetsprocess och jag vill rikta ett varmt tack till Charlotte, Jilda, Destiny, Kicki och Karin för att ni så generöst lät mig ta del av ert arbete och era tankar och upplevelser av processen. Det har också varit en personlig resa. Tack också till Camilla Eskel, dansutvecklare på Kultur och utveckling/dans Region Jönköpings län för att du tog initiativet till detta tillsammans med Sophia Alexandersson, verksamhetschef och konstnärlig ledare för ShareMusic & Performing Arts.

Min förhoppning är att studien kan bidra till vidareutveckling av kunskaper och förståelse för vad det kan innebära att arbeta inkluderande, vad det kan ge och vad det kräver. Genom att öppna upp för större mångfald på flera plan ges vi möjlighet att i högre grad ta del av olika berättelser och erfarenheter av hur det är att vara människa och därmed få ett mer jämlikt scenkonstområde.

”kroppen är ju hela jag [...] heartbreaking att se och höra människor som inte får tillgång till sin kropp för den gills inte på nåt vis [...] det borde vara självklart” (Destiny 2016)

Annika

Inledning

”alla kan redan dansa — det är bara det att de inte vet hur ... även om man inte kan röra sig så mycket så kanske man känner inombords hur det rör sig och dansar” (Kicki 2016)

Vem får dansa, vilka kroppar får och tar plats i dansutbildningar, i hobbyverksamheter, på våra scener? Vilka förebilder gällande estetiska och kroppsliga ideal ser vi hos danslärare, danspedagoger, koreografer och dansare?

Hos mig väcktes dessa frågor när jag första gången deltog i en konferens på Skånes Dansteater, DansFunk 2012. Dans och Cirkushögskolan inbjöds för att tala om hur vi, som enda högskola för konstnärlig och pedagogisk utbildning inom dansområdet, arbetar för att dans ska bli och upplevas tillgänglig och inkluderande. Var och är våra utbildningar möjliga att söka och bli antagen till för någon som har en funktionsvariation? Mitt svar fick ärligt bli — nej, troligtvis upplever människor som är intresserade av dans och som har en funktionsvariation att högskolan inte är den plats där det ges rum och tid för dem att utvecklas och utbilda sig inom dansområdet.

Detta blev startskottet för ett arbete som har pågått sedan dess. Vad vi insåg var att vi som högskola behöver kunskaper i hur vi kan arbeta med dans som ger förutsättningar för inkludering av olika funktionsvariationer. Detta har initierat och lett till flera samarbeten, bland annat med Caroline Bowditch, koreograf och dansare som vid ett par tillfällen har hållit föreläsningar och workshops med både studenter och lärare; vi har deltagit i ytterligare en konferens på Skånes Dansteater, där två av våra danslärarstudenter presenterat sina visioner om att arbeta normkritiskt i dansundervisning; 2015 arrangerade DOCH konferensen exChange Perspectives, i samarbete med Dansens Hus och med koreografen PanaiBRA Gabriel Canda och dansaren Mariana Domingos Tembe från CulturArte Mozambique. Under hösten 2016 gavs en fristående kurs med Clare Cunningham som fokuserat variationer av funktioner och koreografi. Flera insatser har gjorts och fler planeras men vi är fortfarande i början av en både viktig och nödvändig utveckling.

Denna studie är ett bidrag till denna kunskapsutveckling och kan sägas vara en pilotstudie som möjligen ställer fler frågor än den ger svar. Studien fokuserar frågor om hur kommunikation mellan deltagare i en inkluderad dansensemble gestaltar sig och hur den upplevs av dem. Vad kännetecknar och hur upplevs den konstnärliga arbetsprocessen?

Avsikten är att med utgångspunkt i dessa frågor öka kunskapen och förståelsen för om, och i så fall vilka, specifika omständigheter som behöver finnas för att skapa goda förutsättningar för en ökad inkludering av olikheter. I studien diskuteras också vad en utveckling mot ökad inkludering kan ge, ur ett konstnärligt, mänskligt och demokratiskt perspektiv.

Studien grundar sig i en fallstudie där jag som forskare under tre veckor observerat en konstnärlig arbetsprocess, där fyra dansare och en koreograf arbetat tillsammans för att skapa en föreställning.

Några ord om begreppsanvändning

I studien använder jag begreppet funktionsvariationer, förutom vid de tillfällen när jag refererar till vad någon annan sagt eller skrivit. Då använder jag det begrepp som personen använder. Det finns ett flertal sätt att benämna det som tidigare gick under benämningen handikappad. Bland dessa finns *funktionshindrad*, *funktionsnedsättning*, *funktionsförmåga*, *funktionsvariation* eller *funktionsförutsättning*. Det finns givetvis olika skäl för att välja vilket begrepp som används, det kan vara politiska, ekonomiska eller ideologiska. På Socialstyrelsens hemsida ges följande definitioner: "*Funktionsnedsättning är en nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. Funktionshinder är den begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen*". Inom normkritisk forskning används oftast begreppen *funktionsvariation* eller *funktionsförmåga* då begrepp som hinder och nedsättning relaterar till den normal fungerande kroppen (Sörensdotter 2015). Valet att i studien använda funktionsvariation grundar sig i ett ställningstagande i relation till detta, då det i det sammanhang studien befinner sig handlar om olika möjligheter, olika variationer i en konstnärlig process.

Andra begrepp som används är *inkluderad* och *integrerad*. Båda begreppen används inom fältet. En av grundarna för Candoco Dance Company^[1], Adam Benjamin (2002) problematiserar begreppet *inkludera* i sin bok *Making an entrance. Theory and Practice for Disabled and Non-Disabled Dancers*. Benjamin argumenterar för att inkluderad kan innebära att "bara" låta någon vara med men integrerad innebär att verkligen ge plats och ta vara på förmågor. Det är en diskussion som inte vidareutvecklas här men värd att fundera över.

I studien används begreppet inkluderad helt enkelt därför att det är den benämning ShareMusic & Performing arts använder och det är också en benämning som Stockholms konstnärliga högskola använder i ett utvecklingsarbete som går under beteckningen AMI (aktiv medveten inkludering).

[1] Candoco Dance Company är ett Londonbaserat danskompani som sedan ca. 20 år arbetat inkluderande.

Jilda och Kicki

BAKGRUND OCH TIDIGARE FORSKNING

Det finns en hel del forskning internationellt och nationellt inom området, framför allt inom feministisk och normkritisk forskning. Här finner vi bland annat feminist disability studies, feministisk funktionshinderforskning och cripteori.

I följande avsnitt redogörs för en begränsad del av forskning inom fältet och här presenteras främst de forskare som kopplar till dans. Jag redogör också för en del av de verksamheter som arbetar inkluderande. På grund av studiens begränsade omfattning är det inte möjligt att fördjupa översikten, snarare ges några exempel på forskning som är relevant för studien. De verksamheter som presenteras är aktiva i en svensk kontext.

Forskning

Renita Sörensdotter beskriver i antologin *Kroppsfunktion* (2015) hur cripteori förespråkar att en funktion eller egenskap inte ska ses som given utan som konstruerad utifrån de förutsättningar som en social omgivning kan medföra. Här ses egenskaper som funktioner, inte som brister. Våra kroppar förstås historiskt, socialt, kulturellt och materiellt. De är plastiska och förändras och ger respons på de sätt vi lever, äter, tränar osv (ibid). Criteori är enligt Sörensdotter påverkad av bl.a. queerteori, feministisk teori och feministisk funktionshinderforskning.

Feminist Disability Studies diskuteras i en artikel av Garland-Thompson (2005). Garland beskriver det som akademiskt arbete med en skarp politisk udd och med en kritisk blick. Det utmanar vår syn på hur det är att leva med funktionsnedsättning, påvisar bl. a. hur erfarenheter av funktionsnedsättning handlar om exklusion och rättighetsfrågor.

[2] Östern är professor i konstdidaktik med fokus dans på Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU)

En forskare och danspedagog som intresserar sig för frågor om inkludering och som gjort ett flertal studier är Tone Pernille Östern^[2]. I sin avhandling från 2009, studerar Östern meningsskapande processer i ett projekt kallat the Dance Laboratory. I projektet utforskar dansare, amatörer och professionella, med och utan funktionshinder, vad dans kan vara i mötet mellan dem. Undersökningen tolkas utifrån ett ramverk bestående av Merleau-Ponty's fenomenologi samt kritisk transformativ pedagogik. Östern använder begreppet space (jag översätter det rum) som teoretiskt begrepp och identifierar levda, estetiska, fiktiva, kulturella, politiska och narrativa rum i dans. Hon argumenterar för att danslärares medvetenhet om hur dans opererar och även skapar dessa rum är avgörande för att kunna skapa förutsättningar för dansare med funktionshinder. Utifrån studien argumenterar hon för en poetisk, dialogisk och transformativ danspedagogik.

Östern (2010) återkommer till begreppet space i en artikel i *Nordic Journal of Dance*, där hon argumenterar för att undervisa dans *"more spaciously"* med innebörden mer generöst. Här beskriver hon sin syn på meningsskapande som en kroppslig, rörlig och transformativ aktivitet. En levd, kroppslig handling i relation med andra.

I samma publikation presenterar Östern (2015) en fallstudie av en workshop i Trondheim med koreograf Philip Chanell, *"Perfect (im) Perfections"*. Här intresserar hon sig av vad mångfald gör för det Östern kallar *Deep Educational Experience of Plurality*. Med en hermeneutiskt fenomenologisk ingång vill hon ta del av deltagarnas upplevelser. Observationer och intervjuer sätts i relation till teoretikerna Biesta och Touchon. Det Östern benämner deep learning beskrivs handla om hela personen, känsla av syfte och djup, ett transformativt lärande som innefattar identitetsskapande. Östern poängterar värdet av att processen arbetar med deltagarnas förkroppsligade erfarenheter.

Petra Kupperts (2000) argumenterar för att en tillgänglig danskultur inte bara handlar om tillgänglig teknikträning, utbildning, arbetsplatser och scener. Utan också om hur vi behöver utveckla förmåga att förstå olika kroppars estetiska uttryck, att kunna läsa dans och att uppskatta dess hanterande av kroppar, rum och tid. Vidare beskriver Kupperts olika syn på funktionsnedsättning. Den medicinska synen på funktionsnedsättning som syftar på ett specifikt fysiskt eller psykiskt tillstånd som behöver fixas. Något är fel. I den sociala modellen däremot ses funktionshinder som något som uppstår mellan personen och omgivningen. Det innebär att omgivningen utgör hindret. I artikeln vill hon introducera den sociala modellen till danslärare och diskutera dess konsekvenser för undervisning i dans och koreografi.

Om antagningskriterier till högre dansutbildning, och om träning och utveckling för unga dansare med funktionsnedsättning skriver Aujla & Redding (2012). De diskuterar de kriterier som ofta används vid antagning till högre dansutbildningar, såsom teknisk skicklighet, styrka, flexibilitet och de menar att det är förmågor som kan tränas. De argumenterar istället för att rörelsekvälité, kreativ potential, passion och stark arbetsetik är mer lämpliga kriterier att använda. Gällande träning och utveckling menar de att höga krav ska ställas men i relation till varje individs

speciella förutsättningar och behov. Här nämns bl. a. vikten av anpassning till tid.

Föreliggande studie delar intresse med framför allt Östern, Koppers och Aujla & Redding då studiens fokus, liksom dessa, är att öka kunskap om hur vi i ett pedagogiskt, konstnärligt sammanhang kan välkomna olika funktionsvariationer.

Verksamheter

Danskompaniet Spinn är Sveriges första integrerade dansensemble. Den konstnärliga ledaren Veera Suvalo Grimberg bildade kompaniet i mars 2010. Spinn arbetar med scenproduktioner både i Sverige och internationellt. Danskompaniet arbetar även med workshops och seminarier.

Föreningen c.off, är ett samarbete med Cristina Capriolis produktionsbolag ccap och Iki Gonzalez Magnusson, Utopia. C.off driver projektet Kroppsfunktion i samarbete med deltagare från verksamheterna VIDA, Lindeparken och Kung Saga Gymnasium. Projektet baseras på cripteori som utmanar normer och förståelse om vad kropp, funktion och koreografi är kan vara. 2015 utgavs antologin Kroppsfunktion.

Skånes dansteater driver projektet Dialog som förutom föreställningar samlar andra aktiviteter, till exempel dansworkshops, föreläsningar, seminarium, samtal och rundvandringar. I Dialog är tillgänglighet ledstjärnan. Skånes Dansteater arbetar aktivt med att öka delaktigheten och tillgängliggöra dansen som konstform och samarbetar med funktionsnedsatta dansare, både professionella och amatörer.

ShareMusics & Performing Arts arbetar för inkludering och ett samhälle där alla kan ta plats, synas och verka. Deras verksamhet Works skapar i sina föreställningar verk som både utmanar och ifrågasätter normer och estetiska ideal inom danskonsten. ShareMusic & Performing Arts arrangerar och leder kurser i scenkonst, skapar banbrytande föreställningar och startar konstnärliga processer. De ger föreläsningar, utbildar genom workshops och genomför samarbetsprojekt över hela Sverige och internationellt.

X Position

Karin

Teoretiska utgångspunkter

I studien undersöks en konstnärlig arbetsprocess; vad som kännetecknar den och hur den upplevs samt hur kommunikationen mellan deltagarna i processen gestaltar sig och upplevs av dem. Studien beskriver därför ett skeende med ett utifrån- likväl som ett inifrånperspektiv. I detta avsnitt presenteras de teoretiska perspektiv som studien tar utgångspunkt i.

En fallstudie

Studien kan beskrivas som en fallstudie där etnografiska metoder använts för insamling av empiri. En fallstudie studerar en specifik grupp i en specifik situation. I en fallstudie är fokus på att fånga komplexiteten i ett enda fall (Stake 1998). En fallstudie kan antingen ha ett intresse för ett specifikt fall och gör därmed inte anspråk på generaliserbarhet, eller det studerade fallet kan vara av särskilt intresse i en vidare mening och här kan resultaten göra anspråk på generaliserbarhet. Föreliggande studie kan sägas tillhöra det senare, det studerade fallet kan ses som ett exempel på liknande processer och resultaten kan i viss mening sägas vara möjliga att generalisera.

I studien används etnografiska metoder för insamling av data. Det kan innebära bl. a fältstudier med deltagande observation, observerande deltagande, intervjuer, textstudier med flera. I denna studie har jag samlat in data med hjälp av observationer, intervjuer och videoinspelningar. I en fallstudie är det vanligt att samla in data med varierande metoder; triangulation. Detta för att ge en högre trovärdighet i studien då det studerade fallet undersöks utifrån flera perspektiv. Min roll som observatör karakteriseras av att vara en observerande deltagare (Aull Davis, 2008, Hammersley & Atkinson, 2007).

Ett socialsemiotiskt multimodalt perspektiv på kommunikation

För att kunna beskriva och undersöka processen med ett utifrån perspektiv är utgångspunkten bland annat ett socialsemiotiskt multimodalt^[3] perspektiv på kommunikation, (Kress 2010, Van Leeuwen 2005). Ett socialsemiotiskt multimodalt perspektiv innebär att text och språk ses som ett vidgat begrepp som även innefattar gester, bilder, kroppsrörelser, ljud med mera, där ingen semiotisk resurs betraktas som hierarkiskt mer betydelsefull än någon annan, betydelsen skapas i sammanhanget. Semiotiska resurser definieras av Van Leeuwen (2005) som de handlingar och artefakter vi använder för att kommunicera, vare sig de produceras med vår kropp (röst, ansiktsuttryck, gester m.fl.) eller genom teknologi (med penna, dator, maskiner osv.) Dessa semiotiska

[3] Begreppet modalitet avser beskriva att teckensystem skapar meningserbjudanden i kommunikation och benämningen multi pekar mot att det handlar om en mångfald av olika teckensystem som samverkar i meningsskapande.

resurser bildar det som kallas teckensystem, där språket kan ses som ett teckensystem, rörelser och gester som ett annat.

Med utgångspunkt i en tidigare studie (Notér Hooshidar 2014) är ett antagande att en konstnärlig process i dans karakteriseras av att kommunikation sker multimodalt — med rörelser, röst, gester, blickar, beröring, ljud med mera.

I studien används det socialemiotiska multimodala perspektivet som ett sätt att förstå och tolka deltagarnas kommunikation sinsemellan, vilka semiotiska resurser används och samverkar?

Jilda

Metod och material

I följande avsnitt presenteras studiens empiri och valet av metod och material motiveras i relation till studiens syfte och frågeställningar. Därefter beskrivs mer i detalj tillvägagångssättet vid insamlandet av empirin. Genom att använda tre olika metoder för datainsamling är avsikten att erhålla en förståelse för det studerade fallet ur flera perspektiv, inifrån – deltagarnas upplevelser och utifrån – observationer och videoinspelningar.

Men först vill jag beskriva gruppens deltagare något. Dansarna i gruppen är fyra kvinnor med och utan funktionshinder och med varierande danserfarenhet. Två av dansarna har en professionell dansutbildning. Koreografen är engelska och har under många år arbetat med inkluderande dans, hon var en av de första medlemmarna i Candoco Dance Company. De fyra dansarna har arbetat tillsammans tidigare i ShareMusic & Performing Arts projekt Works. De känner alltså varandra väl, vilket är viktigt att veta i relation till studiens resultat. Varken innan arbetet eller under arbetet diskuteras vilka variationer av funktioner som finns i gruppen, var och en är där i egenskap av den individ hon är. Dansarna är Karin, Kicki, Jilda och Destiny, koreograf är Charlotte.

Observation och fältanteckningar

En del av empirin består av fältanteckningar från observationer av arbetet. Under de tre veckor som repetitionsperioden varat, har jag varit närvarande i studion i större delen av tiden. Som observatör var min ambition i början av processen att vara så distanserad som möjligt – en ”fluga på väggen”. Jag insåg snabbt att det varken var möjligt eller klokt. Min närvaro i rummet var tydlig, det var inget jag försökte dölja och min roll som forskare var uttalad, dvs. jag intog inte någon annan roll, (se Hammersley & Atkinson 2007 för diskussion om etnografiska forskares möjliga roller i fältarbete). Dessutom var jag, i min roll som lärare på Dans och Cirkushögskolan, bekant för alla utom tre av deltagarna. De som inte var bekanta med mig var en av dansarna, koreografen och kompositören. Mot bakgrund av detta utvecklades min roll som observatör till att bli mer aktivt deltagande, vilket innebar att jag förutom att observera och föra anteckningar, åt lunch tillsammans med gruppen och flera informella samtal fördes som till viss del används som material i studien.

Semistrukturerade intervjuer

Under repetitionsperioden genomförde jag också mer formella intervjuer med var och en av deltagarna, förutom kompositören. Detta då han endast deltog vid ett par tillfällen under processen. Intervjuerna är mellan 15 och 25 minuter långa och har en semistrukturerad form. Det innebär att vissa frågor är förberedda

och ställs ungefär på samma sätt till var och en av de intervjuade. Beroende på person och hur samtalet utvecklade sig ställde jag sedan följdfrågor eller försökte sammanfatta ett svar för att se om jag uppfattat det rätt. (Kvale & Brinkman 2009). I slutet av repetitionsperioden genomförde jag ett samtal med hela gruppen, inklusive kompositören, för att ge möjlighet för deltagarna att komplettera tidigare svar eller komma med nya reflektioner.

Videoinspelning av arbetsprocessen

För att kunna analysera kommunikation med en multimodal utgångspunkt har det varit av vikt att använda videoinspelningar. Detta då intresset för multimodal kommunikation innebär att studera komplexa skeenden där det är viktigt att kunna återgå till materialet och studera det flera gånger. Användning av videoinspelningar innebär även begränsningar. Som forskare väljer jag vad som filmas och det styrs av intresset i studien. Det finns även andra begränsningar, det filmade materialet är alltid bara en representation av en händelse där vissa skeenden försvinner och andra är i fokus. Det är trots dessa begränsningar en metod som lämpar sig för multimodal analys då det är omöjligt att fullödigt kunna nedteckna dessa skeenden för hand.

Användning av videoinspelningar kan vara problematiskt då det kan störa dem som deltar i den studerade situationen. Det har dock visat sig att kameran ganska snabbt blir en del av rummet och att uppmärksamheten på den försvinner. Forskare med stor erfarenhet av videoanvändning i forskning hävdar att kameran inte har så stor påverkan som man kunde tro.

Throughout our studies — of a diverse range of settings and activities [...] we found that within a short time, the camera is "made at home". It rarely receives notice or attention and there is little empirical evidence that it has transformed the ways in which participants accomplish actions. (Jewitt 2011)

Detta korresponderar väl med de erfarenheter jag har från studien. En viss uppmärksamhet på kameran kunde anas i början av arbetet men det avtog snabbt.

Destiny och Karin

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

Insamling av empiri

Vid observationerna har jag varit uppmärksam på att nedteckna situationer eller handlingar som uppfattats som kommunikativa och av särskilt intresse för studien. Utöver det har jag nedtecknat andra faktorer som; i vilket rum vi är; vilka som är närvarande och andra detaljer. Enligt Norris (2004) behöver vi i det här stadiet inte tänka på om det vi noterar har en direkt påverkan på interaktionen, det kan vi i det ögonblicket inte veta utan det får djupare analys visa. Det har varit av vikt att arbeta på detta sätt då det skapar en mer omfattande bild av de situationer som är i fokus.

Intervjuerna har genomförts enskilt med var och en av dansarna och med koreografen. Intervjuerna gjordes under den sista repetitionsveckan för att bättre kunna fånga deltagarnas upplevelse av processen. Det frågor som var förberedda och ställdes till var och en är:

1. Varför sökte du dig till projektet?
2. Hur upplever du arbetsprocessen?
3. På vilket sätt kommunicerar ni med varandra?
4. Vilka är dina viktiga insikter/kunskaper/erfarenheter från arbetet?
5. Varför är det viktigt att arbeta inkluderande i dans?

I relation till studiens ursprungliga frågeställningar utvecklades under processen ett intresse för deltagarnas reflektioner kring viktiga frågor om vad inkludering innebär för dem. Detta ligger till grund för frågorna fyra och fem. I analys och resultatredovisning adresseras även de. Det ger även underlag för diskussion kring frågan om inkludering i en vidare kontext.

Intervjuerna har haft en karaktär av samtal då min roll som forskare, som tidigare beskrivet, mer och mer kom att förändras från en passiv observatör till en deltagande observatör (Hammersley & Atkinson 2007). Jag blev på sätt och vis en del i gruppen. Samtalen har skett på olika platser i och i anslutning till Dans och Cirkushögskolans lokaler. Avsikten har varit att skapa en så lugn och avspänd atmosfär som möjligt och vi har samtalat där vi känt oss mest bekväma. Ett avslutande gruppssamtal genomfördes efter en öppen visning av verket.

Videoinspelningarna av gruppens arbete är gjorda med en kamera som oftast har varit stationärt placerad i rummet. Det är jag själv som skött inspelningarna samtidigt som jag fört observationsanteckningar. Mestadels har kameran fått stå placerad i samma läge, jag har inte varit rörlig i rummet med kameran. Vissa tillfällen har jag valt att zooma in situationer som varit av särskilt intresse, exempelvis när koreografen särskilt vänt sig till en av dansarna eller då dansarna sinsemellan har interagerat så att säga utanför de givna uppgifterna.

Vid en multimodal analys av videoinspelat material är det vanligt att transkribera det filmade till skrivet verbalspråk (se Notér Hooshidar 2014, Rostvall & West 2001). I denna studie har jag valt att återgå till materialet på så sätt att jag tittat på situationer om och om igen och ställt dem i relation till mina anteckningar och de svar och kommentarer jag tagit del av genom intervjuerna och de informella samtal som vi haft. Motivet att välja bort en noggrann transkription av det inspelade materialet är att det är en tidsödande process och inom ramen för den tid som fanns till förfogande för studien bedömde jag att det varken var möjligt eller nödvändigt.

Analysprocess

Det analyserade materialet består av fem individuella intervjuer, observationsanteckningar och videoinspelningar. Det avslutande samtalet med hela gruppen genomfördes direkt efter en publikvisning av verket. Avsikten med samtalet vara att ge utrymme för ytterligare kommentarer eller reflektioner i relation till de frågor som tagits upp i intervjuerna. Detta samtal kom också att handla om saker som inte adresserats i intervjuerna, givet tidpunkten för samtalet kom visningen av verket att vara i fokus. I tillägg till det berördes också andra områden som handlar om resurser och förutsättningar för arbetet. Detta samtal fördes på engelska och har transkriberats på engelska. De utsagor som berör de frågor som studien ställer ingår i analysen av intervjuerna. Övriga frågor som adresserades behandlas i diskussionen.

I analys och tolkning av min empiri har jag som huvudsakligt analysverktyg arbetat med kvalitativ innehållsanalys av de transkriberade intervjuerna och mina

observationsanteckningar. Det innebär att fokusera på subjekt och kontext och att betona skillnader och likheter i de koder och kategorier som framträder. Det innebär också att analysmetoden hanterar både manifest och latent innehåll i en text. Det manifesta innehållet är vad texten säger och det presenteras ofta i kategorier medan det latent innehåll kan sägas vara vad texten "talar om" vilket ofta presenteras i teman (Graneheim & Lundman, 2003).

Det videoinspelade materialet har analyserats utifrån ett multimodalt perspektiv (Kress 2010, Jewitt 2009/2011), där jag i huvudsak fokuserar vilka olika semiotiska resurser som används i kommunikationen mellan gruppens medlemmar. I analysen har jag identifierat det jag uppfattar som meningsbärande semiotiska resurser i kommunikationen mellan deltagarna. Genom att studera hur semiotiska resurser används och samverkar är intresset att få en övergripande bild av dessa processer.

I analysprocessen har läsningen av de empiriska materialen växlat mellan delar och helhet, pendlat fram och tillbaka vid flera genomläsningar. Analysen och tolkningen kan därför sägas ha en hermeneutisk ansats och går så att säga hand i hand.

Etiska överväganden och min roll som forskare

Då studien är genomförd i relation till en konstnärlig produktion där alla deltagare är namngivna innebär det att anonymitetskravet inte är möjligt att uppfylla. Presentationer av studien är gjorda i samband med visningar av det konstnärliga verket. I föreliggande skrivna rapport har jag valt att inte namnge personer varken vid citat eller i beskrivningar, utom vid ett par tillfällen. Detta för att trots allt sträva efter ett visst anonymitetsskydd. Deltagarna i det konstnärliga projektet har varit informerade om att de samtidigt ingår i en forskningsstudie och alla har givit sitt medgivande till detta.

Min roll som forskare har präglats av en närhet till hela gruppen, vi har tillbringat många timmar tillsammans både i och utanför studion. På sätt och vis kom jag att bli en del av gruppen. Det innebär att jag till viss del kan sägas vara medskapare i processen, även om jag inte deltog fysiskt i danspraktiken. Det som studien presenterar ska förstås i relation till detta.

Destiny och Karin

X Position

Resultatredovisning

ANALYS AV OBSERVATIONERNA

Under arbetet har jag hela tiden fört fältanteckningar, de är noteringar av skeenden, en del är korta stödord andra är längre beskrivningar. Vid analysen har de olika anteckningarna efter en första genomläsning kondenserats till en sammanhängande text. Vid ytterligare genomläsning har några huvudområden identifierats som speciellt har adresserats vid observationerna. De är:

- Arbetets miljö, kontexten
- Uppgifter och instruktioner
- Kommunikation och interaktion
- Arbetets atmosfär

Här ordnas observationerna först i kategorier, det som är det manifesta innehållet – vad texten säger. Därefter identifieras några teman som beskriver det latenta innehållet – vad texten talar om. I första steget att skapa kategorier väljer jag att ge beskrivningar för att skapa en förståelse av helheten och för att ge gestalt åt de omkringliggande faktorer som kan påverka arbetsprocessen. Det innebär att det också inbegriper en första tolkning av det jag uppmärksammat.

Arbetsmiljö

Inom det här området är det ett par kategorier som fångar in den miljö i vilken arbetet skett och vilka de yttre faktorerna kring arbetet varit. Dessa är Rum/Tid samt Andra personer.

Rum/Tid

Under repetitionsperioden har gruppen arbetat i flera olika studios och i två olika städer. En inledande förberedande process genomfördes med en annan person än den koreograf som sedan färdigställde verket. Denna person arbetar nära koreografen och den första perioden förberedde dansarna för arbetet med verket. Under de andra perioderna skedde repetitionerna i Jönköping samt på Dans och Cirkushögskolan, Stockholm. De studios gruppen har arbetat i har haft olika utseende och storlek. I några rum har det varit en hel del föremål, mattullar, ett podium, stolar, musikinstrument med flera. Gruppen har anpassat sig till olika rumsliga förhållanden genom hela processen. Ibland har gruppen fått arbeta i två olika studios under en och samma dag. Vid vissa tillfällen tycks det ha skapat svårigheter och viss förvirring eftersom förhållande till riktningar och en tänkt front förändras.

Repetitionsperioden har varat i tre veckor hösten 2016, med den förberedande veckan våren 2016. Denna vecka deltog endast 3 av dansarna. I stort sett är tiden för att skapa verket tre veckor vilket är en relativt kort tid för att arbeta fram ett koreografiskt verk. Trots detta har ingen synbar stress kunnat noteras.

Andra personer

Vid varje arbetspass har det varit ett antal personer i rummet som inte har varit deltagande i själva arbetet. Dels har en av dansarna haft en assistent med sig,

dels har ShareMusic ofta haft någon representant närvarande. Dessa personer har ofta sysslat med egna saker och inte fokuserat på arbetet som skett. Några har arbetat med datorer, andra har läst eller sysslat med sina telefoner. Under större delen av processen har jag varit närvarande med min kamera och min anteckningsbok. Dessutom har koreografen och kompositörens son, som är i sju årsåldern, varit närvarande under några arbetsdagar. Närvaron av andra personer tycks emellanåt ha stört koncentrationen. När koreografens son har varit i rummet har de ofta genererat en lekfullhet och han har inkluderats i gruppens gemenskap.

Uppgifter och instruktioner

Dessa kategorier söker beskriva hur koreografen har givit instruktioner och uppgifter till dansarna. Här representeras det av kategorierna Metaforer och Öppenhet.

Metaforer

Arbetet är i princip helt baserat på att koreografen ger uppgifter till dansarna som de löser individuellt och/eller tillsammans. Utgångspunkt är det egna och konkret fysiskt. De uppgifter som ges är till stor del rotade i somatisk praktik som helt kort innebär att rörelserna utgår från dansarnas tolkning — inifrån och i relation till deras egna kroppars förutsättningar och möjligheter. Koreografen presenterar inga tydliga idéer om form och estetik utan verkar söka möjligheter. De uppgifter som ges formuleras ibland som konkreta metaforer; exempelvis kan det vara att uppleva hur de inre organen kan röra sig i kroppen. Ibland ges metaforer som är kopplade till en yttre bild eller idé; exempelvis att känna sig som en sjöjungfru eller fastlåst i en bil. De metaforer som är kopplade till en yttre idé baseras mestadels på berättelser som dansarna själva delat med sig av, berättelser rotade i minnen. När dansarna arbetar fyller koreografen på med täta verbala instruktioner, ger tydliga förslag på hur de kan leta vidare. Ibland deltar hon fysiskt men det är oftast i samband med att gruppen förbereder sig inför dagens arbete — värmer upp.

Öppenhet

I arbetet finns en öppenhet och det som händer tas ofta tillvara i det konkreta arbetet. Både det som händer på golvet i själva arbetet med uppgifterna men även det som händer i andra situationer. Ett exempel är när en av dansarna tappar ut små, små pärlor ur en liten behållare hon bär runt halsen. Detta ger upphov till ett tema som går igen i flera delar av arbetet. Pärlorna för beteckningen "mermaid tears" (sjöjungfrutårar) och kopplas till olika sätt att arbeta med rörelse, namnet kopplar till en av dansarnas berättelser. Genomgående tas dansarnas förslag tillvara.

Kommunikation interaktion

Här beskrivs hur interaktionen och kommunikationen mellan gruppens medlemmar gestaltat sig i arbetet. Det involverar både dansare och koreograf och har resulterat i kategorierna Kroppskontakt och Verbalspråk.

Kroppskontakt

Kommunikationen mellan dansarna präglas av mycket fysisk kontakt och fysisk kommunikation. De anpassar sina kroppar till varandra. Exempelvis kan de visa

med kroppen vad de vill att en partner ska göra eller ta tag i någon för att visa vad de vill. Det tycks som om den kroppsliga kontakten är viktig och skapar en ömsesidighet i arbetet. Detta är tydligare mellan dansarna, koreografen har inte samma direkta kroppsliga kontakt även om hon också använder fysisk beröring emellanåt. I några av de uppvärmningsuppgifter som koreografen ger används olika former av beröring och fysisk kontakt.

Jilda, Destiny och Kicki

Verbalspråk

De flesta instruktioner som ges är verbala, även då koreografen fysiskt också visar eller ger förslag på rörelseidéer, ackompanjeras de av språkliga yttranden. Kommunikationen mellan koreograf och dansare sker på engelska, när dansarna kommunicerar och interagerar växlar det mellan svenska och engelska, förmodligen för att inkludera koreografen i vad som sägs. Vid tillfällen när återkoppling och reflektion sker dominerar engelskan, stundtals sker översättningar mellan dansarna. Det är väldigt sällan som en konventionell dansvokabulär används.

Arbetets atmosfär

Inom detta område återfinns kategorierna Inkännande och Tid, de anknyter delvis till ovanstående område då de så att säga går in i varandra, men jag har ändå gjort valet att särskilja dem då atmosfären präglar hela processen och inte bara i själva det konkreta arbetet med verket.

Inkännande

Genomgående präglas interaktionen mellan deltagarna av att de är inkännande och tar hänsyn till de olika behov som finns i gruppen. Vid de tillfällen då de reflekterar kring arbetet och får återkoppling, står eller sitter de nära varandra, de lyssnar oftast uppmärksamt på den som talar. Stämningen upplevs intim, dansarna tar ofta spontant på varandra när de är nära. Arbetet präglas av acceptans och tålmod. Det är också tydligt att hänsyn tas till olika behov, men det är också tydligt att vissa behov får och tar mer plats än andra. Dansarna tycks ha olika roller i gruppen men dessa verkar inte utmanas eller uppfattas som ett problem. Dansarna uppmärksammar när någon tappar koncentrationen — fångar in och försöker motivera varandra.

Tid

Tid ges och det verkar inte finnas någon stress i arbetet, återkoppling och reflektion är viktiga och får mycket plats. Under processen inträffar händelser som påverkar tiden för arbetet, trots detta går det inte att uppfatta att arbetet forceras, tid ges när det behövs. Av och till anas en otålighet i förhållande till det, men ändå syns ingen påtaglig ökning av tempo i arbetsprocessen. Det framstår som om det inte är möjligt helt enkelt.

TEMAN

Efter omläsning och genomgång av anteckningar och de kategorier som skapats har jag kunnat urskilja tre teman som karakteriserat arbetsprocessen och det sätt på vilket gruppen kommunicerar sinsemellan.

Varierande omständigheter

Detta tema relaterar till kategorierna Rum/Tid och Andra Personer men också till Inkännande och Tid. Det är en hel del yttre faktorer som skapat ramar för arbetsprocessen. Det handlar både om konkreta faktorer som i vilka rum arbetet har skett men också om hur olika behov och känsligheter påverkat arbetet.

Samarbete och tillit

Hela arbetsprocessen har vilat på gruppens förmåga till samarbete och tillit. Trots att de yttre faktorerna kan ses som stundtals problematiska har arbetsprocessen i relation till den inbördes kommunikationen och interaktionen framstått som fungerande. Stämningen tycks prestigelös. Det representeras av kategorierna Öppenhet, Kroppskontakt och Inkännande.

Individuella kroppar och förmågor

Fokus på varje individs specifika egenskaper genomsyrar hela processen, både gällande individuella förmågor och gällande behov. Arbetet har inte vilat på en gemensam förståelse av en specifik dansgenre eller teknik. Dansarna har alla arbetat utifrån sina egna förutsättningar, och ingen strävan efter ett visst uttryck eller ideal har varit synlig. Arbetet med den egna kroppens särart har varit i fokus. Det återfinns i kategorierna Metaforer och Öppenhet.

Kicki och Jilda

ANALYS AV VIDEOINSPELNINGARNA

Det filmade materialet presenteras här mer översiktligt då det som tidigare nämnts, tjänar som stöd för de iakttagelser jag gjort vid observationerna. För att skapa en tydlighet kopplar jag därför analysen av den multimodala kommunikationen till de kategorier som framkommit vid analys av observationerna. I analysen har jag fokuserat på hur semiotiska resurser används och samverkar i kommunikationen mellan gruppens medlemmar. Här har jag identifierat det jag uppfattar som huvudsakliga meningsbärande semiotiska resurser, teckensystem.

De är:

- Det verbala språket
- Kroppsrörelser avser både dansrörelser och andra rörelser
- Gester används ofta för att förstärka ett verbalt yttrande
- Blickar visar var uppmärksamheten riktar sig, vem eller vad som fokuseras
- Beröring
- Närhet och distans beskriver hur deltagarna förhåller sig till varandra rumsligt
- Positioneringar beskriver hur deltagarna riktar sig i förhållande till varandra

Kroppskontakt, Verbalspråk, Metaforer

När dansarna och koreografen kommunicerar samverkar det verbala språket med kroppsrörelser, gester och beröring. Även när koreografen verbalt instruerar så använder hon ofta kroppen på ett sätt som antyder eller följer med i dansarnas rörelsesvar. I det utforskande arbetet med rörelsematerial kommunicerar dansarna sinsemellan också genom det verbala språket, gester, kroppsrörelser och beröring. Dessa teckensystem samverkar i de meningsskapande processerna i arbetet. Det verbala språket framstår som särskilt betydelsefullt i koreografens kommunikation med dansarna, antagligen eftersom det sällan förekommer att koreografen förevisar och dansarna reproducerar dansrörelser. I de fall koreografen ger fysiska instruktioner ackompanjeras de av språkliga yttringar och har mer karaktären av förslag. Hon prövar tillsammans med dansarna.

Inkännande

Förutom att beröring används i det konkreta arbetet med uppgifter, framstår beröring som en viktig del i dansarnas kommunikation. Som beskrivet rör de ofta vid varandra, spontana omfamningar, ger varandra lite massage eller liknande typer av beröringar. De är också ofta placerade nära varandra vid de tillfällen återkoppling ges, hela gruppen sitter eller står ofta i cirkel då, även koreografen. De riktar sin uppmärksamhet och positionerar sig i förhållande till den som talar. Vid några tillfällen framgår det också att någon tappar koncentrationen, fokus skiftar och kroppens riktning förändras.

Andra personer

Intressant är att dansarna och koreografen mestadels tycks skapa ett eget rum runt sig när de arbetar. Trots att det är andra personer i rummet tycks de rikta sin uppmärksamhet mot varandra och arbetet. Stundtals märks dock en skiftande uppmärksamhet och både kropp och blick riktas mot de personer som är närvarande och koncentrationen i arbetet förändras. Detta skiftar i förhållande till vilka som är i rummet. Ibland blir arbetet för några mer ”publikt”, fokus ändras och påverkas av medvetenheten om att några ser på.

ANALYS AV INTERVJUERNA

Ett första steg i analysen har varit att genom flera omläsningar av de transkriberade intervjuerna kondensera dem till en text, utan att förlora kärnan i deltagarnas olika utsagor. I den processen kunde några övergripande områden, som fångar innehållet i texten, identifieras, dessa är:

- den koreografiska processen
- inbördes relationer och arbetets atmosfär
- kommunikation
- inkludering
- kunskaper och insikter

I nästa analyssteg skapades kategorier i relation till textens övergripande innehåll. Här har jag valt att återge en del av deltagarnas utsagor, då de ger gestalt åt kategorierna.

Den koreografiska processen

Kategorier; Utforskande, Inifrån och Tillåtande

Utforskande

"vi har prövat oss fram"

"friheten som ändå ges att kunna utforska, att våga utforska utifrån sig själv och inte en idé som jag fått under de år jag utbildat mig"

"jag vill ju prova olika sätt och så är det ju bara [...] I really like that – and I really like that to"

Inifrån

"vad känner du, vad finns inom dej, kan du få ut det i kroppen?"

"vi jobbar mycket inifrån på ett somatiskt vis och utifrån våra egna kroppar, förutsättningar och historia"

"move away from what the body looks like and focus on the function and expression [...] embodiment more than specific movement languages"

"tasks are rooted in somatic practice, but also in performance practice.."

"känna sin kropp och göra rörelser utifrån det"

Tillåtande

"vi är öppna personligheter [...] alla vill och alla vågar"

"tittar på vad kommer dom som är med i projektet för någonting. – kan det finnas möjligheter, får det här plats, arbetar med oss som grupp gör hon mycket"

"det är mycket process [...] som att laga mat, man slänger lite delar här och där och sen är det en omelett"

*"nyfikenheten liksom, både i gruppen och i sig själv"
 "otroligt härlig process så det blir det det blir och så här
 blev det och vi är i en process och [...] väldigt avslappnat"*

Inbördes relationer och arbetets atmosfär

Kategorier: Inkännande, Trygghet och Oreda

Inkännande

*"alla gör plats för alla [...] det handlar om att putta fram alla
 andra i gruppen och jag känner mej också framputtad ibland
 [...] det är en väldigt organisk grej"
 "incredibly supportive and they have fun"
 "ingen som är utanför helt utan det är lätt att, dom accepterar
 mina gränser och väldigt lätt [...]"
 "dom andra kan se direkt på mej om jag inte mår så bra och
 det är ganska bra, då behöver man inte säga nåt till dom,
 dom uppfattar det väldigt snabbt ändå"
 "det här är ett ständigt inkännande – hur mår du idag"*

Trygghet

*"ingen som dömer någonting, och man känner sig trygg"
 "det är en väldigt stor trygghet, man behöver inte oroa sig
 över att nån tycker en är konstig eller nånting"
 "they feel safe"*

Oreda

*"avbrott av babbler och det kan jag bli störd av ibland"
 "there is sensitivities in the group [...] feels fragile and very alive
 [...]"
 "occasionally it spirals and voice gets louder and other people
 gets swamped and quieted [...]"
 "they do a lot of holding for each other"*

Kommunikation

Kategorier: Multimodalt, Förhandling

Multimodalt

*"vi är inte rädda för att ta på varandra eller gå överstyr"
 "hur vi kommunicerar med varandra det är oftast inte bara
 i ord utan också i kroppsspråk, vad jag har märkt"
 "det är ju väldigt fysiskt, mycket som sitter i att vi ser varandra,
 kommunicerar på det sättet."
 "ger tydliga bilder med språket, med rösten tror jag, eller
 bilder det är ju inga bilder som vi ska efterlikna alls men"
 "language is part of it"
 "lot of physical contact"*

"I see you I feel you, let's get going come on"

Förhandling

"it's changeable, it slips and slides and that's become a bit of a theme"

"go from me leading and quite serious and offering practices and they're meeting me physically, there is whit [...] trust [...] naughtines [...]"

"associative where something triggers something else and then it becomes physical"

"how different voices emerge at different times and how leadership shifts in the group"

Inkludering

Kategorier: Olika, Nya möjligheter

Olika

"ger många möjligheter att alla är olika, alla kan olika saker och kan bidra med sin grej gör att föreställningen kan bli så mycket mer intressant för en publik men även för oss"

"the difference in each other ignites something new"

"det handlar så mycket om individen att det inte finns ett rätt sätt"

Nya möjligheter

"[...] om alla gör likadant och tänker likadant då blir det ju, då är det inget nytt som skapas. Utan då skapar en sånt som redan har skapats"

"I'm not interested in preexisting language really"

"breahe up or change our habitual modes of being [...] when we come from different experiences it's less easy to fall into [...] habits"

"att vara integrerad öppnar upp dörrar som aldrig hade öppnats upp annars"

Kunskaper och insikter

Kategorier: Kroppskännedom, Identitetsskapande

Kroppskännedom

"mycket som att gå in i sig själv och lära känna sig så mycket mer på nåt vänstervis [...] hur sin egen kropp fungerar och vad man klarar av och inte.."

"sökande efter olika kropps rörelser är inte rätt ord men upptäckter av sin kropp kanske, celler och hud och ben och hur allt hänger ihop"

"intressant att förstå sin kropp ännu mer [...] nytta av hela livet"

"jag har mer muskler än jag trodde, jag har mer organ än och mer funktionalitet i kroppen än vad jag trodde jag hade [...]"

Identitetsskapande

"man undersöker mycket i sig själv och att man ser nya saker som man kanske inte har sett, inte då bokstavligen med ögonen utan [...]"

"man kan bearbeta sig själv på nåt sätt [...] ibland har jag lite svårt med ord [...] ett sätt att arbeta med sig själv har jag lärt mig på nåt sätt"

Destiny och Karin

TEMAN INTERVJUER

Vi flera genomläsningar av intervjutexten och prövning av kategoriernas giltighet framträder ett antal teman, som representerar min tolkning av vad deltagarnas utsagor "handlat om", det som benämns det latenta innehållet. I relation till deltagarnas beskrivningar av hur de upplever arbetsprocessen samt hur de upplever kommunikationen mellan dem framträder fem tydliga teman.

Fokus på individen

Detta tema förhåller sig till kategorierna, Utforskande, Inifrån, Tillåtande och Inkännande. Det är tydligt att dansarna upplever sig fria att utforska och söka lösningar på de uppgifter som ges utifrån sina egna förutsättningar, det finns utrymme för att pröva utan prestige. Det ges plats för var och en att bidra med sin speciella personlighet.

Uppmärksamhet och sårbarhet

Det ges uttryck för vad som kan ses som en särskild uppmärksamhet i arbetet. Deltagarna i gruppen tycks ha en ökad känslighet för och tar hand om varandra. Detta återkommer på olika sätt i kategorierna Inkännande och Trygghet. Även inom kategorin Multimodalt ges uttryck för detta – en fysisk närhet. Inom detta tema ryms också kategorin Oreda. Det tycks finnas en sårbarhet i kommunikationen stundtals.

Process viktigare än resultat

I deltagarnas utsagor framträder på många sätt att processen är det som fokuseras. Det tycks inte som om ett klart formulerat mål har präglat arbetet utan det har fått växa fram. Vi kan uppfatta det i kategorierna Utforskande, Tillåtande, Förhandling och Olika.

Olikhet skapar möjligheter för nya konstnärliga uttryck

Detta framstår som en viktig anledning till att deltagarna söker sig till inkluderande arbete med dans. De ger på olika sätt uttryck för uppfattningen att olikhet skapar något annat än det vi redan vet och har sett.

Möjlighet att lära känna sig själv och utvecklas

Det är tydligt att arbetets fokus på det konkreta kroppsliga och varje individs särart och förmåga har skapat möjligheter för deltagarna att utvecklas och lära känna sig själva. Min tolkning är att det har bidragit till identitetsskapande.

I de teman som framträder från observationer och intervjuer kan tydligt ses en överensstämmelse med vad som tar gestalt med ett perspektiv utifrån och det som deltagarna ger uttryck för i intervjuer och samtal. I nedanstående avsnitt diskuteras detta mer ingående.

Diskussion

Ett alltmer mångfacetterat samhälle ställer konsten inför nya frågor, skapar behov av nya uttryck och berättelser. Frågor om inkludering av olika funktioner inom danskonsten är i fokus idag. Möjligen går det hand i hand med ett mer generellt ifrågasättande av vem som får dansa, vem som är upphovsman och vad som betraktas som kvalité. Inom det koreografiska fältet har dessa frågor diskuterats sedan den postmoderna dansens inträde, där vardagsrörelser sågs som dans och där vem som helst kan ses som dansare. Företrädare är bland andra Judson Dance Theater, Yvonne Rainer, Lucinda Childs med flera.

Behovet av att konsten ska vara mer tillgänglig diskuterar redan Dewey (1934/80) i sin bok *Art as experience*. *"Experience is the result, the sign, and the reward of that interaction of organism and environment which, when it is carried to the full, is a transformation of interaction into participation and communication"* (Dewey 1934/80). Att delta och uppleva konst och kultur kan ses som en demokratisk rättighet och därför är det viktigt att ifrågasätta vilka berättelser och individer som representeras på våra scener och i våra utbildningar. Det rör frågor om identifiering och igenkännande, om nya berättelser som kan vidga vår förståelse och bidra till en ökad mångfald och rikedom.

Gruppens arbete präglas av uppmärksamhet och sårbarhet

Studiens resultat visar att arbetet i denna grupp, där olika funktionsvariationer men även olika erfarenhetsvariationer finns representerade, karaktäriseras av en särskild uppmärksamhet på varje individs särart. Det framgår tydligt att arbetsprocessen fokuserar på varje enskild individs förmåga, bakgrund och erfarenheter. Det gäller både det rent konkreta fysiska skapandet av dans men också i hur gruppen relaterar till, interagerar och kommunicerar med varandra. Arbetets fokus på det utforskande, den somatiska ingången och öppenheten för dansarnas egna förslag skapar möjligheter för individuella tolkningar av de uppgifter som ges. Då dansarnas bakgrund och erfarenhet av dans är så olika innebär det en stor variation i de uttryck som skapas. Processen präglas också av en uppmärksamhet på varandras behov, ett särskilt uttalat inkännande, det visar både observationer och intervjuer. Detta inkännande tycks skapa en trygghet och ge möjlighet för att våga prova, att våga blotta sig. Som en av dansarna uttryckte sig: *"det är en väldigt stor trygghet, man behöver inte oro sig över att någon tycker en är konstig eller nånting"*.

Uppmärksamhet präglar också gruppens kommunikation och interaktion som

domineras av närhet och kroppslig kontakt. Den kroppsliga kontakten är närvarande hela tiden, dansarna stöttar varandra, uppmuntrar varandra ofta genom fysisk beröring. I just detta fall vet vi att gruppen arbetat tillsammans av och till under två år i olika projekt inom ShareMusic, det känner varandra väl. Men i samtal vittnar de alla fyra om att den närhet jag kunde notera uppstod relativt snabbt, redan i deras första gemensamma projekt. Vad det beror på kan vi bara spekulera om, kanske just olikheter gällande behov och erfarenheter skapar en annan atmosfär, ett annat sätt att förhålla sig till och förstå varandra? Det går inte att förlita sig på att alla redan "vet samma" och möjligen bidrar det av nödvändighet till ett speciellt förhållningssätt.

Kicki och Jilda

I arbetet finns också en sårbarhet, processer tar tid och det tycks inte finnas möjlighet att stressa fram ett resultat. Det finns också en sårbarhet gällande olika möjligheter att uppehålla en energinivå. Det finns olika orsaker till detta, varav en kan vara behovet av viss medicinering som skapar trötthet, andra orsaker kan vara en svårighet att disponera sin energi över längre tid.

I arbete med inkludering behöver frågor som dessa adresseras. Både variation i funktioner men också erfarenheter kräver organisation, både gällande tid och gällande behov av särskilda resurser. Det kan röra sig om hur arbetsdagen/

studiedagen organiseras i relation till olika behov av pauser och arbetsdagens längd. Det rör sig om hur de medverkande tar sig till arbetet/studierna, (i vissa fall behövs taxi eller färdtjänst). I det avslutande gruppsamtal som jag hade med gruppen var frågor om organisation och resurser något som diskuterades. Ju tydligare de yttre ramarna kommuniceras, ju tydligare och enklare blir den inre kommunikationen menade flera av deltagarna. Att veta scheman, tider och platser i god tid så att fokus kan vara på arbetet med den konstnärliga processen. Här diskuterades också vikten av att förstå hur gruppens dynamik påverkas av olika omständigheter som exempelvis hur närvaron av flera personer i rummet förändrar gruppens dynamik på flera sätt, dels koncentrationen men också stämningen i rummet. Kanske var det därför jag upplevde att gruppen skapade som ett eget rum runt sig när de arbetade, en nödvändighet att sluta sig inåt mot varandra när det upplevdes rörligt.

I det pedagogiskt/koreografiska arbetet krävs också metoder som möter olika behov och skapar förutsättningar för en grupp att utvecklas och arbeta tillsammans även då variationer av funktioner och erfarenheter varierar mer än vad vi är vana vid. Aujla & Redding (2014) beskriver, i relation till undervisning av inkluderande dans, vikten av att skapa en trygg och stöttande miljö där studenter bryr sig om och respekterar varandra och är villiga att ta risker. Detta är tydligt närvarande i gruppens arbete och en koreografisk process kan jämföras med en didaktisk process i många hänseenden.

I gruppens arbete och i deras utsagor ter det sig som om den ingång koreografen arbetar med, det utforskande arbetet grundat i tydliga uppgifter, lämpar sig väl i en inkluderad ensemble. I samtal med Charlotte (koreografen) beskriver hon hur hon genomgått en process, tillsammans med bland andra medlemmar i Candoco Dance Company, där de från början ville anpassa konventionell dansträning till dansare med funktionsvariationer, tillrättalägga och "översätta" dansvokabulär. Liknande erfarenheter har jag från workshoparbete med Caroline Bowditch. Där fick vi uppgifter som relaterade till exempelvis dansbegrepp som plié (att böja – vanligtvis benen) eller utföra borstande rörelser som relaterar till begreppet tendu (som också vanligtvis utförs med benen). Dessa rörelser fick vi utföra i olika kroppsdelar. Vidare i samtalet med Charlotte berättar hon hur hon så småningom kom i kontakt med metoderna Body Mind Centering (BMC) och Authentic Movement, båda vilka utgår från ett perspektiv där ett undersökande arbete utifrån andra parametrar fokuseras. BMC har utvecklats av Bonnie Bainbridge Cohen, och baseras på undersökande, förkroppsligande och användande av anatomiska, fysiologiska, psykologiska principer, genom bland annat röst, beröring och sinne. Authentic Movement grundades av Mary Stark Whitehouse på 1950-talet som "rörelser på djupet" och kan beskrivas som en improvisationsmetod som tillåter deltagare en typ av fri association i och med kroppen. Charlotte beskriver hur hon påverkad av dess båda influenser samt Deborah Hay, idag arbetar med det hon kallar "fundamentally good practice". Benjamin (2002) ger i sin bok *Making an entrance*, förslag på metoder för arbete i inkluderade grupper, han grundar sina metoder i improvisation.

Förmodligen är det så att i varje situation, som i all pedagogisk och koreografisk kontext, behöver vi förhålla oss till och skapa metoder som passar för just den kontexten. Men viktiga erfarenheter är gjorda och metoder har utarbetats att ta utgångspunkt i och vidareutveckla.

Den konstnärliga processen

På vilket sätt påverkar gruppens olikheter den konstnärliga processen? Både dansarna och koreografen ger uttryck för ett specifikt intresse för vad just olikheter kan utveckla. I samtal med Charlotte menar hon att det är lättare att bryta vanemässiga beteenden när olika erfarenheter bryts mot varandra. Skolade dansare socialiseras in i olika rörelsetekniker och mönster. Det i sin tur innebär också att vissa estetiska uttryck traderas både medvetet men också omedvetet. Det gäller också hur vi som betraktare av dans skolas in i vad som är ”vackert” eller kanske snarare giltigt gällande både uttryck och vilka kroppar som representerar dessa uttryck. Som bland andra Koppers (2000) och Benjamin (2002) resonerar behöver vi lära oss att uppskatta andra uttryck än dem vi är vana vid. Tillsammans med Whatley (2007) menar de att vi som publik behöver se andra kroppar och estetiska ideal för att kunna uppskatta dem och komma förbi våra fördomar.

Mötet med publiken diskuterades i det avslutande gruppsamtalet som skedde strax efter en första visning av verket. Både dansarna och Charlotte uppfattade en anspänning och viss osäkerhet i rummet de första 5–10 minuterna. De beskrev det som att rummet behövde andas. En av dansarna beskrev hur hon upplever att publiken behöver tid att se, att identifiera vilka dansarna är, försöka förstå deras variationer. Efter en stund sänks garden och ett möte mellan dansarna, publiken och verket kan ske. Dansarna ger uttryck för att de då upplever en nära relation med publiken men på lite olika vis. Ett par av dansarna tar aktivt ögonkontakt med publiken, en av dansarna påverkas och tar intryck av detaljer i publiken som kläder, hur det sitter osv. och använder det som inspiration i arbetet. Ytterligare en dansare är mer fokuserad på gruppen och tar inte aktivt kontakt med publiken.

I både dansarnas och koreografens utsagor finner vi en stark uppfattning om att just variationer av erfarenhet och funktioner berikar och tillför något till verket. Charlotte säger: *“the difference in each other ignites something new”*. Det innebär att skillnaderna ger möjlighet att möta något annat, någon annans tolkning och förståelse som kan bidra till att utveckla den egna förmågan och personen. Det kopplar till Österns (2015) fallstudie av en workshop med koreografen Philip Chanell, *“Perfect (im) Perfections”*, där deltagare med olika funktionsvariationer och erfarenheter arbetade tillsammans och skapade en förställning.

Their meeting in the art-making becomes “real” and the meeting can be understood as existential: the outcomes are unknown in advance; there is a real listening into the differences of the other and all involved have the possibility of developing as a subject, as a part of a community and in connection to dance as an art form. (Östern, s. 45)

Liknande erfarenheter finns representerade i föreliggande studie. I gruppen ges tydliga uttryck för både en möjlighet att utvecklas individuellt, ett identitetsskapande och en möjlighet att skapa något nytt.

I samtal med koreografen Philip Chanell ställer Östern frågan om vad som är hans syfte med projektet. Han svarar: att skapa excellent konst; att förändra danslandskapet och att bryta fördomar och normer. Östern har i flera studier själv argumenterat för att just mångfalden kan bidra med något specifikt för danskonsten. Det är alltså inte frågan om att inkludering handlar om terapi eller att det är något som händer utanför den gängse dansscenen. Det är konst som skapas i sin egen rätt. Som en av dansarna uttrycker det: *”det ska vara på riktigt, det ska vara giltigt”*.

Konstnärlig kvalitet?

I arbetet med att skapa konst som representerar en större mångfald blir frågor om vad som är konstnärlig kvalitet aktuella, hur kan vi se och uppskatta det vi inte känner igen oss i, det vi inte är vana att se? Frågor om vad som är kvalitet är inte något nytt, de diskuteras och utmanas bland annat inom det koreografiska fältet, exempelvis i relation till elitism, delaktighet, demokrati, upphovsfrågor och så vidare. Den konstnärliga forskningen är under starkt utveckling och även här diskuteras frågor om kvalitet.

I relation till lärande och kunskap skriver Kress & Selander *“The question ‘What gets recognized and by whom?’ will become means of determining distributions and locations of power.”* (2012, s. 268). Det gäller också inom scenkonsten, vem eller vilka är det som har den makten, är det koreografer, dansare, publik, institutioner, politiker och bidragsgivare? Hur förändras vår blick, vad betraktar vi som meningsfullt?

Det socialsemiotiska perspektivet fokuserar frågor om meningsskapande och menar att det sker i sociala sammanhang och i sociala interaktioner. De semiotiska resurser vi använder och som finns tillgängliga för oss är socialt och kulturellt formade och situerade i en specifik kontext (Kress, 2010). Dessa växer fram i samspel inom sociala grupper som har behov av gemensamma förståelser och gemensamma representationer (Jewitt, 2009/2011, Kress, 2010). Det innebär att det behövs en viss regelbundenhet över tid och vissa överenskommelser för att ett teckensystem ska utgöra en gemensam semiotisk resurs. Van Leeuwen (2005) betonar att dessa överenskommelser eller regler är skapade av individer och därför kan ändras av individer. För det behövs makt, formell eller informell. Högre utbildning i konst och pedagogik är givetvis en aktör i detta sammanhang. Det är också därför Stockholms konstnärliga högskola arbetar med frågor om Aktiv Medveten Inkludering. Inom högskolan arbetar vi med att utveckla vår verksamhet när det gäller dessa frågor. Ett led i detta är att se över våra antagningskriterier och att vi fortsätter att vidareutveckla pedagogiska metoder i undervisningen så att olikhet och mångfald kan berika det vi redan tror oss veta och kunna.

TILL SIST

Vi befinner oss i ett stort ljust rum, på golvet är en vit dansmatta utlagd som ramar in området för dansarna. Alldeles nära den vita mattans främre kant börjar stolsraderna där publiken snart ska ta plats. Dansarna är redan på golvet — har intagit den vita ytan, de arbetar individuellt med att förbereda sig inför visningen. I rummet finns en koncentration och förväntan, vi som är runtomkring är tysta och även vi fokuserade och lite spända. Under tiden som dansarna värmer upp och går in i arbetet släpps publiken in, det är cirka ett tjugotal denna eftermiddag, några från en folkhögskola för ungdomar med särskilda behov, några är lärare — andra vet jag inte vilka de är. Jag iakttar publiken när de kommer in och tar plats. De flesta ser en aning fundersamma ut till en början, de betraktar dansarna som är på golvet och verkar fundera lite över vilka de är. Jag anar eller snarare känner en viss oro eller spänning i rummet — en undran kring vad detta ska bli. En ung man i publiken blir fnissig, lite osäker kanske?

Efterhand som föreställningen pågår tycks publiken slappna av, en del ser fortfarande lite skeptiska ut, men fler börjar le, kroppshållningen ändras och blir mer avslappnad, mer framåtlutat mot dansarna. Ibland skrattas det högt. Dansarna är nära publiken, de skapar en kontakt genom att se direkt på dem, öppna och bjuda in. Rummets atmosfär blir lugnare, känns mer generös och öppen.

Efteråt finns plats för frågor, en kvinna frågar vad verket handlade om, handlar det om att ha ett funktionshinder? Hon får ett bestämt nekande svar och Destiny frågar istället kvinnan: Vad såg du? Kvinnan delar med sig av sina upplevelser och andra fyller på med sina.

Ja då är det vad verket handlar om.

- Aujla, Imogen Jane & Redding Emma, *The identification and development of talented young dancers with disabilities I. Research in Dance Education*, Vol 15, no 1, Taylor and Francis, 2014.
- Aull Davies, Charlotte, *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. Routledge London & New York, second edition, 2008.
- Benjamin, Adam, *Making an entrance. Theory and Practice for Disabled and Non-Disabled Dancers*, Routledge, London & New York, 2002.
- Dewey, John, *Art as experience*, Pedigree Books, New York, 1934/80.
- Garland-Thompson, Rosemarie, *Feminist Disability Studies. I Journal of Women in Culture and Society*, vol. 30, no 2, The University of Chicago Press, 2005.
- Graneheim, U.H & Lundman, B, *Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. I Nurce Education Today*, 24, s 105–112, Elsevier, 2004.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul, *Ethnography. Principles in practice*. Routledge, London & New York, tredje upplagan, 2007
- Jewitt, Carey, An introduction to multimodality, I Jewitt, Carey (red.) *The Routledge Handbook of Multimodal Analysis*, Paperback edition, Routledge, 2009/2011.
- Jewitt, Carey, Editorial, I *International Journal of Social Research Methodology Vol.14, No.3*, Routledge, ss.173/174, 2011.
- Kress, Gunther, *Multimodality, a social semiotic approach to contemporary communication*. Routledge, 2010.
- Selander, Staffan & Kress, Gunther, Multimodal design, learning and cultures of recognition, I *Internet and Higher Education 15*, ss 265–268. Doi: 10.1016/j.iheduc.2011.12.003, 2012.
- Kuppers, Petra, Accessible Education: aesthetics, bodies and disabilities, I *Research in Dance Education, Vol 1, No 2*, Taylor and Francis Ltd, 2000.
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Steinar, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, andra upplagan, 2009.
- Norris, Sigrid, *Analyzing multimodal interaction. A methodological framework*, Routledge, 2004.
- Notér Hooshidar, Annika, *Dansundervisning som förkroppsligad multimodal praktik. En studie om kommunikation och interaktion i dansundervisning*, Licentiatuppsats Stockholms Universitet, institutionen för pedagogik och didaktik, 2014.
- Rostvall, Anna-Lena & West, Tore, *Interaktion och kunskapsutveckling. En studie av frivillig musikundervisning*. Doktorsavhandling, Centrum för musikpedagogisk forskning Kungliga Musikhögskolan, Stockholm. KMH förlaget, Stockholm, 2001.
- Stake, Robert, *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1995.
- Sörensdotter, Renita, Kroppar sedda utifrån cripteori. I *KROPPSFUNKTION* (red. Sandström Frida). C.off, 2015.
- Van Leeuwen, Theo, *Introducing Social Semiotics*, Routledge, 2005.
- Whatley, Sarah, Dance and disability, the viewer and the presumption of difference, I *Research in Dance Education*, Vol 8, nr 1, sid. 5–25, Routledge, 2007.
- Östern, Tone Pernille, *Meaning-making in the Dance Laboratory. Exploring dance improvisation with differently bodied dancers*. Doktorsavhandling Teaterhögskolan Helsingfors, Acta Scenica 23, 2009.
- Östern, Tone Pernille, Teaching Dance Spaciously, I *Nordic Journal of Dance*, Vol. 1, Dans i skolen, Dance Education Nordic Network, 2010.
- Östern, Tone Pernille, The Dance Project "Perfect (im) Perfections" as a Deep Educational, 2015.
- Experience of Plurality, I *Nordic Journal of Dance*. Vol. 6 (1), Dans i skolen, Dance Education Nordic Network, 2015.

KULTURRÅDET Region
Jönköpings län**SHAREMUSIC**
& **PERFORMING ARTS**

DANSResearch har genomförts med stöd av Kulturrådet, Arvsfonden, Utvecklingsbidrag Kultur Region Jönköpings län och Nämnden för utbildning och forskning vid Stockholms konstnärliga högskola.

- Vilka normer upprätthåller vi som danspedagoger/danslärare?
- På vilket sätt kan vi utmana normer om hur en dansande kropp kan/bör se ut?
- Vilka personer och funktionsvariationer har/kan få plats på högskolan?

Studien fokuserar på en konstnärlig process, där en koreograf samarbetar med fyra dansare med och utan funktionsvariationer. Studiens frågeställningar rör hur gruppens kommunikation gestaltar sig och upplevs av medlemmarna, samt hur den konstnärliga processen gestaltar sig och upplevs av dem.

Studien är ett pilotprojekt och har som ambition att bidra med kunskap som en del i SKH:s arbete med aktiv medveten inkludering.